

การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
ในจังหวัดอุทัยธานี*

ENHANCEMENT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY BEHAVIOR OF
SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN UTHAI THANI PROVINCE

พระมหาสุริยา ปวรชโย (ท่อนแก้ว)

Phramaha Suriya Pavarachayo (Tonkaew)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี 2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี 3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี การวิจัยเป็นแบบผสมวิธี (Mix Methods Reserch) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ โดยประชากรคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุทัยธานี เขต 1 ประจำปีการศึกษา 2565 จำนวน 285 คน และกลุ่มตัวอย่างในการทดลองใช้กิจกรรม จำนวน 15 คน และวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Paired Sample t-test และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน รองลงมาคือ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน และด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย (2) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ (1) วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด (2.1) ปัญหาในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนที่ต้องการแก้ไข (2.2) สาเหตุของปัญหา (2.3) เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จ (2.4) หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม (2.5) แนวทางแก้ไขปัญหา (3) ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ (4) ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้านสูงกว่า ก่อนทำกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

* Received July 26, 2024; Revised August 2, 2024; Accepted August 31, 2024

3. แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า หากต้องการให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืน ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายอื่น ๆ โดยเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมลงมือทำกิจกรรมหรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ และมีการกำกับ ติดตาม แนะนำ และประเมินผล โดยผู้ปกครองและครู

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพฤติกรรม; ความรับผิดชอบต่อสังคม; สังคม

ABSTRACT

This research was carried out with the following objectives; 1) to study the level of social responsibility behavior of junior high school students in Uthai Thani province, 2) to develop activities to enhance social responsibility behavior of middle school students in Uthai Thani Province, and 3) to present guidelines for strengthening social responsibility among lower secondary school students in Uthai Thani Province. This research was done using Mixed methods For Quantitative research method, the Samples are 285 junior high school students from the opportunity expansion school under the Office of Uthai Thani Primary Educational Service Area 1 for the academic year 2022, and 15 sample group was selected for the activity trial. For qualitative research methods, data were collected from 2 key informants by using in-depth interviews. The research tools were structured questionnaires and interviews. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, standard deviation. Inferential statistics were used such as Paired Sample t-test and analyzed the data by Content Analysis.

Results of the Research reveal as follows;

1. The over all social Responsibility Behaviors of Junior High School Students in Uthai Thani Province weve found at is moderate level. The aspects with the highest average values were: Responsibility to the community, followed by responsibility to the family. School Responsibility and environmental responsibility which is at a moderate level in all aspects.

2. Guidelines for enhancing social responsibility of junior high school students in Uthai Thani Province were found that if they want to achieve sustainable results It should come from the participation of all sectors, including families, schools, communities or local government organizations, and other networks with an emphasis on students participating in activities or being assigned to perform tasks on their own Continuously, consistently and supervised, followed up, recommended and evaluated by parents and teachers.

Keywords; Strengthening; Social responsibility; Society

บทนำ

ปัจจุบันปัญหาของเด็กและเยาวชนในสังคมรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมเมือง ประกอบกับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโตมีความเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้เด็กและเยาวชนประสบปัญหามากมาย เช่น ปัญหาการใช้ความรุนแรง การมีพฤติกรรมเกเร ก้าวร้าว ความโกรธ บันดาลโทสะ คึกคะนอง ขาดความอดทน ควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ ปัญหายาเสพติด การตั้งครุฑก่อนวัยอันควร เป็นต้น ซึ่งมีสาเหตุสำคัญจากปัญหาครอบครัว สภาพแวดล้อมใกล้ตัวที่ชักจูงไปในทางไม่ดี และ การใช้ความรุนแรงในสังคม ปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาเรื้อรังของสังคมมาเป็นเวลานานเรียกได้ว่าเป็นปัญหาสำคัญของสังคมอยู่ทุกยุคทุกสมัย หากพิจารณาจากจำนวนกรณีที่เป็นข่าวและระดับความรุนแรงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นก็พอจะบ่งชี้สถานการณ์ได้ ในระดับโลกมีการประมาณการว่าแต่ละปีมีเด็กและเยาวชนถึงหนึ่งพันล้านคนที่ตกอยู่ในสถานการณ์ความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงทางร่างกาย ทางจิตใจ หรือทางเพศ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2563) จากรายงานประจำปี Ending Violence in Childhood: Global Report 2020 ที่จัดทำขึ้นโดยองค์การระหว่างประเทศที่เคลื่อนไหว เรื่องการใช้ความรุนแรงในเด็ก หรือ Know Violence in Childhood พบว่า เด็กและเยาวชน 1,700 ล้านคน คิดเป็น 3 ใน 4 ของเด็กและเยาวชนทั่วโลก ที่ตกเป็นเหยื่อหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงทุก ๆ ปี และในประเทศไทยจากสถิติของศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก กระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2561 พบเด็กที่ถูกกระทำความรุนแรงมารับบริการมากถึง 121,860 ราย นอกจากนี้ กรมสุขภาพจิตยังได้เผยถึงสถิติความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 - 2563 ว่ามีแนวโน้มสูงขึ้นคิดเป็น 1,400 รายต่อปี โดยความรุนแรงในครอบครัวส่วนใหญ่มีมากขึ้นกับเด็กและสตรี โดย 84% เป็นความรุนแรงทางร่างกาย 9% เป็นความรุนแรงทางเพศ และ 4% เป็นความรุนแรงทางจิตใจ (มูลนิธิศุภนิมิต, มูลนิธิศุภนิมิตระดมภาคี หนุนยุทธศาสตร์ยุติความรุนแรงต่อเด็ก, ประชาชาติธุรกิจ, 2565) การกลั่นแกล้งกันเป็นปัญหาสำคัญที่พบได้ในนักเรียนและมีแนวโน้มที่จะรุนแรงเพิ่มสูงขึ้นในทุกประเทศทั่วโลก ซึ่งประเทศไทยมีสถิติการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่น การกลั่นแกล้งกันเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงในเยาวชนที่ส่งผลกระทบต่อทั้งร่างกายและจิตใจ โดยรูปแบบของการกลั่นแกล้ง ได้แก่ การกลั่นแกล้งทางร่างกาย การกลั่นแกล้งทางสังคมหรือด้านอารมณ์ การกลั่นแกล้งทางคำพูด การกลั่นแกล้งในพื้นที่ไซเบอร์ และท่ามกลางกระแสสังคมในยุคประเทศไทย 4.0 จำนวนของผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563 มีจำนวน 52 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 จำนวน 1 ล้านคน เวลาที่ใช้ในการเล่นอินเทอร์เน็ต เฉลี่ย 9 ชั่วโมง 1 นาทีต่อวัน ซึ่งสูงเป็นอันดับ 5 ของโลก และเยาวชนไทยอายุระหว่าง 12 - 16 ปี ใช้เวลากับสื่อสังคมออนไลน์โดยเฉลี่ย 4.80 ชั่วโมงต่อวัน (วรวิญญู เลิศรัตน์อำรุงกุล, 2564) การรังแกกันหรือล้อเลียนกันในโรงเรียน เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นการปลุกฝังเด็กเรื่องความรุนแรง การทำร้ายกัน มีผลกระทบต่อเด็กทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งอารมณ์จิตใจร่างกาย และคุณภาพชีวิตในระยะยาว นักเรียนที่ถูกรังแกมักเครียด ซึมเศร้า มีปัญหาการเข้าสังคมจนโต หากถูกกดดันรุนแรงหรือเรื้อรังจนนำไปสู่การทำร้ายคนอื่นเพื่อแก้แค้น หรือทำร้ายตนเอง รุนแรงถึงฆ่าตัวตาย ขณะที่นักเรียนที่รังแกคนอื่น เมื่อทำบ่อยครั้งจนกลายเป็นนิสัยเคยชินจะมีปัญหาบุคลิกภาพแบบใช้ความก้าวร้าว ความรุนแรงต่อผู้อื่น ความรู้สึกผิดน้อย ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เป็นอันธพาล อาชญากรได้ สังคมจึงต้องช่วยกันใส่ใจ เร่งสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัยทั้งที่บ้านและโรงเรียน เพื่อลดการสูญเสียคุณภาพประชากรในสังคมที่เกิดจากผลกระทบปัญหานี้ในระยะยาว พฤติกรรม “Bully” เด็กไทยติดอันดับ 2 ของโลกรองจากญี่ปุ่น ผลสำรวจพบ เด็กกว่า 91% เคยถูก (Bully) ตบหัว ล้อพ่อแม่ พุดจาเหยียดหยาม พบ 43% คิดจะตอบโต้เอาคืน 18% ไม่มีสมาธิเรียน 15% ไม่อยากไปโรงเรียน 13% ซึมเศร้า (Natchaphon B, 2565) ในปัจจุบัน

ประเทศไทย เข้าสู่ยุคทุนนิยม และเทคโนโลยี สภาพสังคมและวิถีชีวิตประชาชนก็เปลี่ยนไปจากเดิม พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนมีการเปลี่ยนแปลงไปสภาพของสังคม สู่ภาวะเสื่อมถอย จากหลายสาเหตุหลายประการที่เป็นปัจจัยให้เด็กและเยาวชนอยู่ในสถานการณ์จนน่าวิตก สาเหตุหนึ่งมาจากสถาบันครอบครัว ซึ่งครอบครัวไทยแต่ก่อนเป็นครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบันกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว จึงมีแต่พ่อแม่ ลูก ๆ อยู่ด้วยกันเท่านั้น ไม่มีปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา มาอยู่ด้วย เมื่อพ่อแม่ไม่มีเวลาเลี้ยงดูและดูแลลูก เพราะต้องออกไปทำงานแต่เช้า กลับมาก็ค่ำมืด พ่อแม่จำเป็นจ้างคนมาเลี้ยงดูเด็ก ๆ ความใกล้ชิดและความอบอุ่นระหว่างพ่อแม่กับลูกก็ขาดหายไป และแน่นอน ปู่ ย่า ตา ยาย ลุงป้า น้าอา ย่อมจะเลี้ยงดูลูกหลานดีกว่าคนจ้างมาเลี้ยงและเด็ก ๆ ที่อยู่กับปู่ย่าตายายก็ได้รับความรักความอบอุ่นด้วย

เด็กที่เกิดในครอบครัวมีฐานะ พ่อแม่ ผู้ปกครองจะเลี้ยงตามใจลูกหลาน ใช้เงินเลี้ยงลูก จะซื้อหาสิ่งของตามที่ถูกหลานต้องการ เลี้ยงลูกหลานเหมือนชาวเงินเลี้ยงลูกเอาใจสารพัดราวลูกเป็นฮ่องเต้น้อย ไม่กล้าขัดใจลูก เด็กจากครอบครัวมีฐานะสูง และที่มาจากครอบครัวฐานะปานกลางจะใช้เวลาหมกมุ่นอยู่กับมือถือเล่นเกมหรือไม่ก็ไลน์ ส่งข้อความถึงกัน หรือก็แชทหาเพื่อน หาแฟน ไม่สนใจกับสังคมครอบครัวข้าง กลายเป็นคนไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองชอบเก็บตัวลำพังอยู่แต่ในโลกของตนเอง

เด็กที่มาจากครอบครัวยากจน ไม่มีเงินเรียนหนังสือ ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน หลายคนไม่มีโอกาสเรียนต่อในระดับสูง เพราะไม่มีทุนศึกษาต่อ และหลายคนมานะเรียนจบแล้วไม่มีงานทำ เด็กหลายคนต้องกลายเป็นเด็กกำพร้า เด็กเร่ร่อน ฯลฯ อันเกิดจากครอบครัวที่พ่อแม่ทะเลาะแตกแยก เกิดการหย่าร้าง ต้องแยกทางกัน เด็กเหล่านี้จะมีปมด้อย และทั้งด้อยโอกาสในทางสังคม เมื่อเด็กไม่มีพ่อแม่ หรือมี แต่ก็ไม่มีความรัก ความอบอุ่น ก็จะไปหาสิ่งอื่นมาเติมเต็มให้กับตนเองได้มีความสุข เช่น คบหา มั่วสุมกับเพื่อนฝูง กระโจนเข้าหาอบายมุข เล่นการพนัน ดื่มสุรา ติดบุหรี่ ซ้ำร้ายเสพยาบ้า เมื่อไม่มีเงินเที่ยวกลางคืน เล่นการพนัน หรือไม่มีเงินเพื่อซื้อยาบ้า ก็หาวิธีหาเงินด้วยการก่ออาชญากรรม ลักขโมย จนถึงกระทั่งถึงปล้น เด็กหลายคนยอมค้าประเวณี เพื่อให้ได้เงินมา เด็กและเยาวชนไทยถูกหล่อหลอมให้ยึดติดกับบริโภคนิยม มีพฤติกรรมการกินการอยู่ฟุ้งเฟ้อ มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ใช้ชีวิตแสดงถึงความทันสมัย ด้วยการใช้นิสัยที่หือราคาแพง มีระดับ แต่งตัวตามแฟชั่นเลิศหรู เดินเที่ยวตามห้าง นอนดึกตื่นสาย ขาดเรียน หนีโรงเรียน ชอบก่อเรื่องยกพวกตี ตั๋งแก๊งมอเตอร์ไซค์โดยแข่งขันกันอย่างเอาเป็นเอาตายบนท้องถนนในยามค่ำคืนเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้คน

ปัญหาของนักเรียนวัยใสระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอายุระหว่าง 13-16 ปี เริ่มมีคูรักร มีกิ๊กกันหลายคนมีเพศสัมพันธ์กันแล้ว มีการเปลี่ยนคู่นอน โดยเรียนรู้เรื่องเพศจากสื่อลามก ที่เว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต แชร์ภาพโป๊เปลือย และการดูวิดีโอการร่วมเพศ เด็กได้ดูแล้ว ก็นำไปทดลอง และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ จนกลายเป็นค่านิยมใหม่ของเด็กวัยรุ่น อันนำไปสู่ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นับวันจะรุนแรงขึ้นเพราะเมื่อเด็กและเยาวชนจะเติบโตอย่างไม่มีคุณภาพ มีวุฒิภาวะอารมณ์แปรปรวน ก้าวร้าวรุนแรงพฤติกรรมดังกล่าวก็จะเป็นนิสัยติดตัว โตเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่มีคุณภาพไปด้วย เป็นผู้ใหญ่ที่ขาดระเบียบวินัยไม่เคารพกฎหมาย ดังจะเห็นข่าวในเทศกาลปีใหม่ หรือสงกรานต์ จะมีคนตายและบาดเจ็บจำนวนมากทุกปีกับการขับรถด้วยความเมา และประมาท และเป็นผู้ใหญ่ ชอบใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา ดังจะเห็นในข่าวบนสื่อทางโทรทัศน์ วิทยู หนังสือพิมพ์ สื่อออนไลน์ที่เข้าถึงได้ง่าย ถ้าผู้ใหญ่เติบโตจากเด็กและเยาวชนที่อบรมเลี้ยงดูมาเป็นอย่างดี ปัญหาอาชญากรรมการทุจริตคอร์รัปชั่น ปัญหาการเมือง ฯลฯ ก็จะไม่เกิดขึ้นหรือเกิดน้อยลงให้เป็นปัญหาต่อสังคมประเทศชาติอย่างทุกวันนี้ (ผดุง จิตเจื้อจุน, 2565)

การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมจึงเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพ เพราะเด็กเหล่านี้คือกลุ่มคนที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ และพัฒนาประเทศชาติในอนาคตความรับผิดชอบต่อสังคม คือการรู้จักบทบาทความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อสังคม อันได้แก่ ความรับผิดชอบต่อครอบครัว

โรงเรียน ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและบุคคลที่เกี่ยวข้องโดยปฏิบัติอย่างถูกต้องและเหมาะสมเกิดประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมซึ่งเป็นเรื่องผูกพันเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่างตั้งแต่สังคมขนาดเล็กจนถึงสังคมขนาดใหญ่ ความรับผิดชอบต่อสังคมนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคน ในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม และเป็นพลเมืองของประเทศจะต้องใส่ใจและตระหนักเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องถูกปลูกฝังตั้งแต่วัยเรียน เพื่อสร้างให้นักเรียนมีทัศนคติที่เหมาะสมต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสอนให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือและดูแลตนเอง เพื่อไม่ให้เป็นการหรือส่งผลกระทบต่อสังคม การส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องหนึ่งที่จะช่วยปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนได้ เพราะการที่นักเรียนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้นั้น จะทำให้เขามีความกล้าและมีความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น และไม่พยายามทำตัวเป็นภาระที่คอยแต่จะรับการช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมในจุดนี้ได้แก่ การให้นักเรียนปฏิบัติเวรดูแลทำความสะอาดหรือการจัดการเรื่องต่าง ๆ ภายในห้องเรียนตามตารางที่ได้รับมอบหมาย เป็นต้น ปลูกฝังให้นักเรียนใส่ใจสังคมในการกระทำหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยเตือนใจให้นักเรียนคิดใคร่ครวญก่อนที่จะทำอะไรลงไป เพราะบางครั้งการกระทำหรือแสดงความคิดเห็นอะไรบางอย่างนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมและต่อตัวเองได้ในอนาคต สอนให้นักเรียนมีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อส่วนร่วม การมีจิตสาธารณะคือการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสำนึกเพื่อส่วนร่วม เสียสละ มีจิตสำนึก พร้อมร่วมมือร่วมใจในการทำกิจการงานต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ซึ่งการสร้างให้นักเรียนมีจิตสาธารณะและเสียสละเพื่อสังคมนั้น จะต้องสร้างให้เกิดขึ้นจากสภาพปรารถนาภายในใจของนักเรียนเอง ไม่ใช่เป็นการทำเพื่ออามิสสินจ้างหรือรางวัล ซึ่งกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนมีจิตสาธารณะได้นั้นคือ กิจกรรมที่ทำเพื่อสังคมที่ต้องอาศัยความสามัคคีและร่วมมือกัน สอนให้นักเรียนเข้าใจถึงฐานะการเป็นสมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม หรือการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศในฐานะการเป็นสมาชิกคนหนึ่ง ในครอบครัว ชุมชน สังคม รวมถึงการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องสร้างความเข้าใจให้นักเรียนรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งเหล่านั้น ซึ่งความเข้าใจตรงจุดนี้จะนำมาสู่ การรู้จักหน้าที่ของตนเอง การช่วยเหลือชุมชน การดูแลรักษาธรรมชาติและทรัพยากรในชุมชน ตลอดจนการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมและเป็นไปตามคำแนะนำทั้งใน และต่างประเทศในฐานะพลเมืองที่ดีของประเทศได้ (นรรักษ์ ฝันเชียร, 2565)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

สรุปผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

ระดับปานกลาง ($\mu = 2.20$, $\sigma = 0.$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดได้แก่ ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน ($\mu = 2.35$, $\sigma = 0.85$) รองลงมาคือ ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว ($\mu =$

2.18 $\sigma = 0.60$) ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ($\mu = 2.15$, $\sigma = 0.52$) และด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ($\mu = 2.13$, $\sigma = 0.68$) ตามลำดับ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.18$, $\sigma = 0.60$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การช่วยทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน หุงข้าว รดน้ำต้นไม้ ($\mu = 2.90$, $\sigma = 0.97$) รองลงมา อยู่ในระดับมากได้แก่ การคิดก่อนทำเสมอว่า อะไรที่เล็งเห็นว่าจะนำความเดือนร้อนมาให้ตนเองและครอบครัว จะไม่ทำ ($\mu = 2.58$, $\sigma = 1.22$) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ได้แก่ การปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่หรือตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในครอบครัว ระดับปานกลาง ($\mu = 1.71$, $\sigma = 1.25$) พฤติกรรมที่เป็นปัญหาคือ ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตน ไม่ช่วยรับผิดชอบทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ฯลฯ ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ทำตามใจตัวเอง ฟุ่มเฟือย ติดเกมส์ และไปเที่ยวเล่นไปกับเพื่อน ซึ่งอาจมีส่วนมาจากการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองที่ขาดความชัดเจน และขาดความมีศิลปะ

ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.14$, $\sigma = 0.52$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมากได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมตามหลักสูตรของโรงเรียน ($\mu = 3.40$, $\sigma = 0.94$) รองลงมา อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียน เช่น แต่งกายและตัดผมถูกระเบียบ เข้าเรียนตรงเวลา เป็นต้น ($\mu = 3.07$, $\sigma = 0.90$) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ถ้าไม่มีคะแนนก็จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ($\mu = 0.19$, $\sigma = 1.22$) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตสาธารณะ ไม่ตั้งใจเรียน ทะเลาะวิวาท หนีเรียน แอบเสพยาเสพติด ต่อต้านครู ไม่ช่วยรักษาความสะอาดและทำกิจกรรมของโรงเรียนด้วยจิตอาสา ส่งงานหรือการบ้านล่าช้า และมาโรงเรียนสาย

ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.34$, $\sigma = 0.84$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การให้ความร่วมมือกับมาตรการป้องกันโควิด-๑๙ ของชุมชน เช่น ใส่หน้ากาก รักษาระยะห่าง ใช้แอลกอฮอล์ล้างมือ ($\mu = 3.00$, $\sigma = 1.01$) รองลงมา อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การร่วมดูแลและรักษาทรัพย์สินที่เป็นสาธารณะสมบัติอย่างเต็มที่ ($\mu = 2.61$, $\sigma = 1.11$) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การร่วมทำกิจกรรมจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนเสมอ เช่น ช่วย อสม. ทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายตามหมู่บ้าน ($\mu = 1.72$, $\sigma = 1.27$) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตอาสาที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน เพิกเฉยต่อการรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม จับกลุ่มกันเสพยาเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชน

ด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.13$, $\sigma = 0.69$) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก ได้แก่ การปิดน้ำและปิดอุปกรณ์ไฟฟ้าทุกครั้งเมื่อเลิกใช้งาน ($\mu = 3.14$, $\sigma = 1.11$) รองลงมา อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ การแยกขยะก่อนทิ้งทุกครั้ง ($\mu = 2.17$, $\sigma = 1.12$) และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด อยู่ในระดับน้อย ได้แก่ การทิ้งขยะทุกที่ที่ตนเองสะดวก ($\mu = 1.60$, $\sigma = 1.32$) พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ทิ้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง แยกขยะที่ทำให้เกิดมลพิษ ไม่แยกขยะ ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือย และไม่สนใจที่จะใช้สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. เพื่อพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ 2. วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด 2.1 ปัญหาในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนที่ต้องการแก้ไข 2.2 สาเหตุของปัญหา 2.3 เป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จ 2.4 หลักธรรมที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม 2.5 แนวทางแก้ไขปัญหา 3. ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ 4. ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน สูงกว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

3. เพื่อนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี

ความรับผิดชอบต่อที่มีต่อครอบครัว พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อครอบครัว โดย 1. ผู้ปกครองควรใช้เวลาร่วมกับลูก พูดคุยอบรมสั่งสอน รับฟังปัญหาและทำกิจกรรมร่วมกันในครอบครัว 2. มอบหมายหรือแบ่งหน้าที่ให้กับลูก ตั้งแต่ตื่นนอนจนเข้านอน พร้อมทั้งติดตามอย่างต่อเนื่อง 3. ผู้ปกครองควรให้ความสำคัญในการปลูกฝังและดูแลลูก เรื่องของการใช้เทคโนโลยีหรือโทรศัพท์มือถือหรือแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างเหมาะสม

ความรับผิดชอบต่อที่มีต่อโรงเรียน พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อโรงเรียนโดย 1. จัดประชุมผู้ปกครองและนักเรียนเพื่อชี้แจงเกี่ยวกับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ 2. จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อภารกิจการส่วนรวมในโรงเรียน 3. กิจกรรมโฮมรูมโดยครูประจำชั้น 4. ใช้ระบบสภานักเรียนขับเคลื่อนกิจกรรม 5. ผู้ปกครองควรให้การสนับสนุนส่งเสริมทุกด้าน โดยมีคณะครู ดูแล ควบคุม ติดตาม ประเมินผล

ความรับผิดชอบต่อที่มีต่อชุมชน พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อชุมชนโดย 1. เมื่อชุมชนมีกิจกรรมจิตอาสาโรงเรียนควรพานักเรียนไปร่วมกิจกรรม 2. โรงเรียนและชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมกันเป็นเจ้าภาพจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหรือดูแลชุมชน 3. ควรมีการมอบรางวัลหรือเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติสำหรับนักเรียนที่ร่วมกิจกรรมชุมชนเป็นประจำหรือบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน

ความรับผิดชอบต่อที่มีต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า มีแนวทางเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมโดย 1. ควรให้กิจกรรมให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม 2. ผู้ปกครองควรเป็นต้นแบบที่ดี ด้วยการคัดแยกขยะภายในบ้าน ประหยัดน้ำและไฟภายในบ้าน และใช้ถุงผ้าลดขยะ 3. ในชุมชนหรือโรงเรียนควรจะมีถังขยะแยกให้ชัดเจน รณรงค์ให้ใช้ถุงผ้าหรือเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 4. ผู้นำชุมชน คุณครู ผู้ปกครองต้องช่วยกันแนะนำเด็ก ๆ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในด้านทฤษฎีและเป็นตัวอย่างที่ดี พร้อมทั้งเข้มงวดเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 5. ผู้ปกครองและโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ และได้รับการปลูกฝัง ฝึกฝนยังไม่เพียงพอในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม

ทั้งต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และสิ่งแวดล้อม นั่นคือ ควรต้องมีการให้ความรู้ เพิ่มพูนทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำกิจกรรม และให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของมนัสพล ยังทะเล และคณะ (2564) 6 ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดกิจกรรมเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโรงเรียนการกุศลของวัดในจังหวัดนครราชสีมา” พบว่า สภาพปัญหาของนักเรียนคือ สภาพปัญหา คือ การขาดความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย และการให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น นักเรียนแสดงออกถึงพฤติกรรมในรูปของการขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ขาดคุณธรรมจริยธรรม และกิริยามารยาทหยาบกระด้าง เป็นต้น ส่วนสภาพปัญหาในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบคือ นักเรียนมีความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติค่อนข้างน้อย อีกทั้งมีส่วนร่วมการรับผิดชอบต่อกิจกรรมต่าง ๆ น้อย นั่นคือ รูปแบบในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน คือ ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในด้านวินัย อุตสาหะ ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ ในขณะที่ผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ได้ทำการ “ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า สภาพความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนอยู่ในระดับมากทั้งความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา ครอบครัว สังคม และตนเอง ซึ่งมีผลการวิจัยที่แตกต่างจากผลการวิจัยนี้ อาจเป็นเพราะแต่ละพื้นที่มีกระบวนการในการพัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมที่แตกต่างกัน

ด้านความรับผิดชอบต่อครอบครัว พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อครอบครัวของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยพฤติกรรมที่เป็นปัญหาคือ ขาดความตระหนักในหน้าที่ของตน ไม่ช่วยรับผิดชอบต่อทำงานบ้าน ไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน ทำตามใจตัวเอง ฟุ่มเฟือย ติดเกมส์ และไปเที่ยวเล่นไปกับเพื่อน สอดคล้องกับผลงานวิจัยของวันทนี กระจ่าง (2566) ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี” พบว่า นักเรียนมีการช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เช่น กวาดบ้าน ถูบ้าน ล้างจาน ในระดับปานกลาง อีกทั้งมีปัญหาการติดโทรศัพท์ ติดเกมส์ จนทำให้เสียการเรียน และผลงานวิจัยของกมลจิตร ช่างเงิน และคณะ (2565) ทำวิจัยเรื่อง “การให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการเพื่อลดพฤติกรรมติดเกมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น” พบว่า นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นมีพฤติกรรมเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะติดเกมเริ่มมีปัญหาในการเล่นเกมร้อยละ 21.30 และกลุ่มน่าจะติดเกม มีปัญหาในการเล่นเกมมาร้อยละ 13.42 ซึ่งแตกต่างจากผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ ทำการ “ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นได้รับอิทธิพลจากครอบครัว ซึ่งแต่ละครอบครัวจะมีรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน ซึ่งผลงานวิจัยของพรทิพย์ อุ่นศรีและคณะ (2563) ทำวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อสังคมในการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25” พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับสมาชิกในครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู เป็นตัวแปรที่มีน้ำหนักการพยากรณ์ที่สามารถทำนายความรับผิดชอบต่อสังคมในการเรียนมากที่สุด

ด้านความรับผิดชอบต่อโรงเรียน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ขาดจิตสาธารณะ ไม่ตั้งใจเรียน ทะเลาะวิวาท หนีเรียน แอบเสพยาเสพติด ต่อต้านครู ไม่ช่วยรักษาความสะอาด ถ้าไม่มีคะแนนก็จะไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ส่งงานหรือการบ้านล่าช้า และมาโรงเรียนสาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าครอบครัว และโรงเรียนควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนกลุ่มที่มีพฤติกรรมเหล่านี้

เป็นพิเศษ เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างทันท่วงทีก่อนที่จะกลายเป็นปัญหาที่รุนแรงกว่านี้ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญญาพร นามวงศ์ และทัชชววัฒน์ เหล่าสุวรรณ (2565) ทำวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม” พบว่า นักเรียนไม่ยอมรับและต่อต้านในกฎระเบียบของโรงเรียน รวมถึงใช้อารมณ์ ในการตัดสินปัญหามากกว่าการใช้เหตุผล และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริศักดิ์ พันธวงษ์ และคณะ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “การพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านตุม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ” พบว่า สภาพเกี่ยวกับวินัยนักเรียน คือ นักเรียนส่วนหนึ่งมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ในด้านการแต่งกาย ด้านการรักษาความสะอาดห้องเรียน ด้านการรักษาความสะอาดบริเวณรับผิดชอบ และด้านการแสดงความคาราว ส่วนปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมนักเรียน ได้แก่ ปัจจัยทางโรงเรียน ปัจจัยทางครอบครัว และปัจจัยด้านนักเรียน ซึ่งแตกต่างจากผลงานวิจัยของผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ทำการ “ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1” พบว่า นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนระดับมาก อาจเป็นเพราะแต่ละโรงเรียนมีนโยบาย แนวการปฏิบัติการกำกับและดูแลนักเรียนเรื่องความรับผิดชอบต่อโรงเรียนให้กับนักเรียนแตกต่างกัน

ด้านความรับผิดชอบต่อชุมชน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อชุมชนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ 1. ขาดจิตอาสาที่จะบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน 2. เพิกเฉยต่อการรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม 3. จับกลุ่มกันเสพสารเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชน ประเด็นปัญหาเรื่องขาดจิตอาสา และไม่รักษาทรัพย์สินส่วนรวม เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า นักเรียนยังขาดความรู้ ความเข้าใจ การฝึกฝน และเจตคติที่ดีในเรื่องการมีจิตอาสา การสร้างประโยชน์ต่อชุมชน และการช่วยกันรักษา สาธารณสมบัติ ส่วนพฤติกรรมการจับกลุ่มกันเสพสารเสพติดและสร้างความเดือดร้อนภายในชุมชนที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นช่วงวัยรุ่นมีความอยากรู้อยากลองหลายเรื่อง ไม่ใช่เรื่องยาเสพติดอย่างเดียว แต่จะมีแนวโน้มกระทำความผิดเรื่องยาเสพติดเป็นส่วนใหญ่โดยพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอน ประกอบด้วย การขอความท้าทาย การเลียนแบบการกระทำผิด การขาดความยั้งคิด การไม่ดูแลรักษาสุขภาพและสุขภาพส่วนบุคคล การไม่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมการเรียน การฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน การยอมรับสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกต้อง การยอมรับวิธีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง การขาดความรับผิดชอบต่อตนเอง การมีความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับยาเสพติด การเห็นการกระทำผิดเป็นเรื่องปกติ และการมีค่านิยมทางการศึกษาที่ผิด ซึ่งแหล่งที่มาของความเสี่ยง ได้แก่ ตัวนักเรียนเอง ครอบครัว โรงเรียน เพื่อน ชุมชน/สังคม สอดคล้องกับผลงานวิจัยของภัทรวัต สัมฤทธิ์ และศุภลักษณ์ สุวรรณชฎ (2562) ทำวิจัยเรื่อง “ความรู้ สถานการณ์ยาเสพติดและพฤติกรรมป้องกันตนเองจากยาเสพติดของเยาวชน ในชุมชนโนนชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ในปัจจุบันมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชนร้อยละ 17.7 ของเยาวชน ไม่กล้าปฏิเสธเพื่อนเมื่อเพื่อนชักชวนให้ลองเสพยาเสพติด และผลการวิจัยในครั้งนี้มีความแตกต่างจากผลงานวิจัยของเข็มจิรา บุญทวี และพูลศักดิ์ หอมสมบัติ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติตนด้านจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5” พบว่า นักเรียน 1. มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน 2. ดูแลรักษาสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม 3. แบ่งปันสิ่งของ หรือเปิดโอกาสให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์จากสาธารณสมบัติ 4. มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาหรือร่วมสร้างสิ่งที่ดีงามตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับมากทุกประเด็นอาจเป็นเพราะในแต่ละพื้นที่ทั้งโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อชุมชนให้กับเยาวชนแตกต่างกันด้านความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดอุทัยธานี โดยรวมอยู่ใน

ระดับปานกลาง พฤติกรรมที่เป็นปัญหา คือ ทั้งขยะไม่เป็นที่ เป็นทาง เมาขยะที่ทำให้เกิดมลพิษ ไม่แยกขยะ ใช้ทรัพยากรฟุ่มเฟือย และไม่สนใจที่จะใช้สิ่งของเครื่องใช้จากวัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แสดงให้เห็นว่านักเรียนยังขาดความตระหนักเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งนภา ตาดเงิน และคณะ (2564) ทำวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนอุดมตรุณี” พบว่า นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และมีส่วนร่วมด้านสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลาง

2. ผลการพัฒนากิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า กิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี ประกอบด้วย 1. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการทำความสะอาด จัดระเบียบสิ่งของ และแยกขยะ 2 วางแผนดำเนินกิจกรรม โดยให้นักเรียนร่วมกันกำหนด 3. ดำเนินกิจกรรมและสรุปผล และ 4. ติดตามผลการทำกิจกรรม พบว่า หลังการทำกิจกรรมเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคม ทั้งโดยรวมและรายด้านทุกด้าน สูงกว่า ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยรูปแบบในการเสริมสร้างความรับผิดชอบของนักเรียนโดยการให้นักเรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในด้านวินัย อุตสาหะ ซื่อสัตย์ มีน้ำใจ โรงเรียนควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนกระบวนการดำเนินกิจกรรม ผลลัพธ์ของการเข้าร่วมกิจกรรมที่นักเรียนมีส่วนร่วมในความรับผิดชอบต่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นบุญญาพร นามวงษ์ และทชชวัฒน์ เหล่าสุวรรณ (2565) ทำวิจัยเรื่อง “ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม” ได้เสนอว่า ควรจัดกิจกรรมที่กำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมของสถานักเรียน และด้านการรับรู้ข่าวสารเลือกรับข่าวที่เหมาะสมและมีประโยชน์ต่อการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม

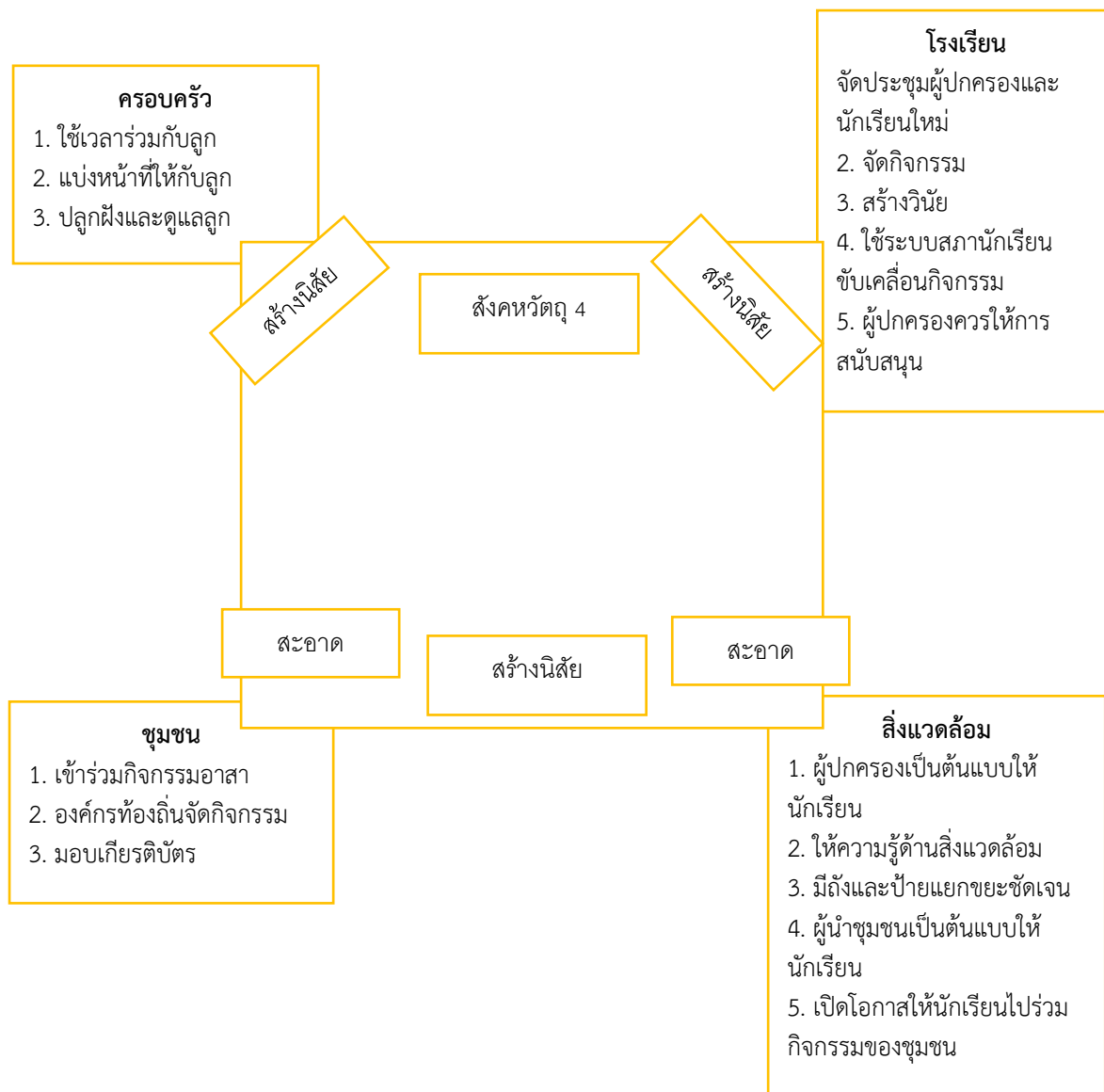
3. แนวทางการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดอุทัยธานี พบว่า การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้บังเกิดผลอย่างยั่งยืน ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งครอบครัว โรงเรียน ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายอื่น ๆ โดยเน้นให้นักเรียนได้ลงมือทำกิจกรรมหรือได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และมีการกำกับ ติดตาม แนะนำ และประเมินผลโดยผู้ปกครองและครู นั่นคือ การจัดกิจกรรม ที่ทำให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและเชื่อมโยงบริบทสภาพแวดล้อมและสังคม เน้นนักเรียนเป็นสำคัญและเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง นักเรียนจะได้รับการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ Kolb (สุจิตรา ตรีรัตนกุล, 2562) ได้แก่ ได้ประสบการณ์รู้อบรมจากการลงมือปฏิบัติจริง ได้สะท้อนประสบการณ์จากกิจกรรม และอภิปราย ได้ร่วมสรุปความคิดรวบยอด หลักการ องค์ความรู้ และได้ประยุกต์ใช้ อีกทั้งนอกจากนักเรียนจะได้ประสบการณ์แล้ว ยังได้ทบทวนประสบการณ์ สรุปจากประสบการณ์ และได้วางแผนงานอีกด้วย (Peter Honey and Alan Mumford, 2535) อีกทั้งการจะปลูกฝังให้เด็กมีใจจดจ่อในการเรียนรู้และฝึกฝนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม พ่อแม่และครูต้องจัดกิจกรรมหรือมอบหมายงานให้เด็กได้ร่วมวางแผนก่อนทำกิจกรรมหรือการงาน ได้ทดลองในสิ่งที่ปฏิบัติอยู่พร้อมทั้งหาข้อมูลเพื่อแก้ปัญหา สิ่งที่ทำออกมาจะได้ดีที่สุด ให้เด็กตรวจสอบหาข้อบกพร่อง ตรวจสอบผลงานที่ทำเสร็จแล้ว และปรับปรุงผลงานให้สมบูรณ์ตามที่ต้องการ อีกทั้งความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นสิ่งที่สำคัญ การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมในเด็ก ต้องอาศัยความร่วมมือกันระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเข้ามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะทำให้การเสริมสร้างเป็นไปอย่างมีพลัง และทิศทางเดียวกัน แต่ละฝ่ายต่างก็มีทรัพยากรและความถนัดความชำนาญต่างกัน การ

ร่วมมือกันทำงานจะเป็นการเติมเต็มซึ่งกันและกัน และการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (วันทนีย์ กระแสศรีรูป, 2556) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของบุญญารัตน์ จันทวี และคณะ (2563) ทำการ“ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศรีสะเกษ เขต 1” พบว่า แนวทางการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกให้นักเรียนรักโรงเรียนให้เหมือนกับบ้านของตนเอง พัฒนาและปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านกระบวนการเรียนการสอน การทำกิจกรรม และดูสื่อต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกให้นักเรียนรักสังคมรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีจิตอาสาโดยปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก เริ่มจากความรับผิดชอบต่อง่าย ๆ ในชีวิตประจำวัน และควรรหากิจกรรมที่เหมาะสม ไม่เกินความสามารถให้นักเรียนได้รู้จักคิด ได้ตัดสินใจสร้างวินัยและฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไปและผลงานวิจัยของนางนงนภัส พันธุ์พลกฤต (2561) ทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า การจัดกิจกรรมในโครงการเสริมสร้างศักยภาพครูเพื่อการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน ส่งผลให้การพัฒนาจิตสาธารณะของนักเรียนประสบผลสำเร็จ โดยนักเรียนมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพย์สินสิ่งของส่วนรวม แสดงพฤติกรรมทั้งที่บ้าน โรงเรียน และสถานที่สาธารณะต่าง ๆ ในชุมชน รู้สึกละอายเมื่อต้องทิ้งขยะไม่ลงถัง ส่งผลให้ขยะในชุมชนลดลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับครู พ่อแม่ ให้กำลังใจ และเป็นต้นแบบสำคัญทำให้นักเรียนเลียนแบบพฤติกรรมจิตสาธารณะ นั่นคือ ความสำเร็จของการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียน เกิดจากความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของครู พ่อแม่ และคนในชุมชน

องค์ความรู้วิจัย

แผนภาพ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพองค์ความรู้จากการวิจัย

จากงานวิจัยได้องค์ความรู้ว่า การที่จะเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องเริ่มจาก ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน สิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นรากฐานการในการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม ความรับผิดชอบทั้ง 5 ด้านได้แก่

ครอบครัว หมายถึง บุคคลในครอบครัวรู้จักบทบาทและปฏิบัติหน้าที่ของตน ลูกที่ดีต้องมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองที่ได้รับมอบหมาย เพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ และทุกอย่างขึ้นอยู่กับ การปลูกฝังจากครอบครัว

โรงเรียน หมายถึง สถานที่ให้การศึกษา การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อโรงเรียนต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ปกครองและโรงเรียน โดยมีครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ เพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบทั้งเรื่องส่วนตัวและส่วนรวม

ชุมชน หมายถึง ชุมชนหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรร่วมมือกับโรงเรียนและผู้ปกครอง จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาหรือดูแลชุมชน ให้นักเรียนเรียนมีส่วนร่วมในรับผิดชอบในชุมชนและเกิดจิตสำนึกที่ดีต่อชุมชนที่ตัวเองอยู่อาศัย มีการมอบรางวัลเพื่อสร้างกำลังใจให้แก่คนที่ทำประโยชน์แก่ชุมชนจะได้มีแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนได้อาเป็นตัวอย่าง

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพแวดล้อมภายในชุมชน,โรงเรียนและบ้านของนักเรียน ต้องมีการจัดระเบียบออกกฎกติกาการรักษาสิ่งแวดล้อมให้ชัดเจน เช่น ระเบียบการทิ้งขยะ การเผาขยะหรือไร่นา เป็นต้นและจะต้องมีกิจกรรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมให้คนในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วน

การที่จะเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะต้องปลูกฝังและสร้างให้นักเรียนมีนิสัยพื้นฐาน 3 ประการ คือ สังคหวัตถุ 4 การรักษาความสะอาด และมีระเบียบโดยสังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน คือ 1. ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว 2. ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคาย พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ 3. อตถจริยา การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว พุ่มเทแรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และช่วยเหลือผู้อื่น 4. สมานัตตตา คือ การปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากับคนอื่นได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบและมีความสามัคคีในหมู่คณะ

สะอาด หมายถึง การทำความสะอาดข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ห้องน้ำและสิ่งของที่ใช้นในชีวิตประจำวัน เพื่อฝึกให้รักษาความสะอาดจากสิ่งใกล้ตัวซึ่งจะนำไปสู่การรักษาความสะอาดส่วนรวม

ระเบียบ หมายถึง การรักษากฎระเบียบของสังคม องค์กรหรือกฎระเบียบภายในบ้าน รวมถึงการจัดระเบียบข้าวของเครื่องใช้ของส่วนตัวและส่วนรวมให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

สร้างนิสัย หมายถึง การนำเรื่องของการรักษาความสะอาด ความมีระเบียบเรียบร้อย และสังคหวัตถุ 4 มาสร้างให้เกิดเป็นนิสัยในตัวเด็ก เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมในเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับโรงเรียน เช่น จัดสรรงบประมาณ จัดการประชุมสัมมนาสร้างความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับผู้บริหารสถานศึกษาและครู รวมถึงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาทักษะของครู ที่จำเป็นสำหรับการจัดกิจกรรม

2. ควรให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ กับนักเรียนและครูด้วย เพื่อให้ผู้ปกครองจะได้มีแนวทางในการปฏิบัติตน และฝึกบุตรหลานให้เป็นไปในทางทิศทางเดียวกับโรงเรียน

3. เนื่องจากการเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด ควรเป็นการขับเคลื่อนอย่างมีส่วนร่วมทั้งจากครอบครัว วัด โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมที่เป็นมาตรฐานเดียวกันใช้ได้กับโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

2. ควรวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคม สำหรับนักเรียน โดยจำแนกแต่ละช่วงวัย เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมได้เหมาะสมกับช่วงวัย
3. ควรวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการสร้างเครือข่ายพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม

บรรณานุกรม

- กมลจิตร ช่างเงิน และคณะ. (2565). การให้คำปรึกษากลุ่มแบบบูรณาการเพื่อลดพฤติกรรมติดเกมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. *วารสารวิจัยธรรมศึกษา*, 5(2) 140-152.
- เข็มจิรา บุญทวี และพูลศักดิ์ หอมสมบัติ. (2564). การปฏิบัติตนด้านจิตสาธารณะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 5. *วารสารมหาจุฬาลงกรณปริทรรศน์ ปริทรรศน์*, 3(6) 9-15.
- นงนภัส พันธุ์พลกฤต. (2561). รูปแบบการพัฒนาจิตสาธารณะนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมหาวิทยาลัยพายัพ*, 28(2), 41-56.
- นรรชต์ ฝันเชียร. (2565). *สอนนักเรียนให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม*. สืบค้น 10 มกราคม 2565, จาก <https://www.trueplookpanya.com/education/content/82917/-teaartedu-teaart-teamet>
- บุญญาพร นามวงษ์ และพัชชวีวัฒน์ เหล่าสุวรรณ. (2565). ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด*, 16(1), 46-57.
- บุญญารัตน์ จันทวี และคณะ. (2563). ศึกษาการพัฒนาความรับผิดชอบต่อของนักเรียนในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนขยายโอกาสสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1”, *Journal of Arts Management*, 4(1), 23-33.
- ผดุง จิตเจือจุน. (2565). สถานการณ์ปัจจุบันของเด็กและเยาวชนไทย นำวิกฤตในอนาคตยิ่งน่าเป็นห่วง. สืบค้น 10 มกราคม 2565, จาก https://www.matichon.co.th/columnists/news_1313057
- พรทิพย์ อุ่นศรี และคณะ. (2563). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความรับผิดชอบต่อในการเรียนของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ*, 2(2), 27-44.
- ภัทรวัต สัมฤทธิ์ และศุภลักษณ์ สุวรรณขม. (2562). ความรู้ สถานการณ์ยาเสพติดและพฤติกรรมป้องกันตนเองจากยาเสพติดของเยาวชน ในชุมชนโนนชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 5(1), 157-171
- มูลนิธิศุภนิมิต, มูลนิธิศุภนิมิตระดมภาคี หนุนยุทธศาสตร์ยุติความรุนแรงต่อเด็ก, ประชาชาติธุรกิจ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.prachachat.net/csr-hr/news-823655>, [1 มกราคม 2565].
- รวิษณ์ เลิศรัตน์อำรุงกุล. (2564). การกลั่นแกล้งกันในพื้นที่ไซเบอร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น: ความชุก วิธีการจัดการกับปัญหาและพฤติกรรมเสี่ยง. *วารสารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. 11(1), 226-228.
- รุ่งนภา ตาดเงิน และคณะ. (2564). แนวทางการจัดการเรียนรู้บูรณาการสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนอุดมตรุณี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 9(2), 53-71.

- วันทนีย์ กระแสกรูป. (2566). รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา ในจังหวัดอุทัยธานี (ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์ิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม) พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศิริศักดิ์ พันธวงษ์ และคณะ. (2564). การพัฒนาวินัยนักเรียน โรงเรียนชุมชนบ้านตูม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาบึงกาฬ. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น*, 18(2), 199-210.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, *Troubled Childhood III* ภูมิหลังการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง อายุ 18 - 29 ปี, (กรุงเทพมหานคร: ประเทศไทย, 2563), หน้า 5.
- สุจิตรา ตรีรัตนกุล. (2562). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สำหรับส่งเสริมกรอบความคิด ด้านเชาวน์ปัญญาของนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ วิจัยและสถิติทางวิทยาการปัญญา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Natchaphon B. (2022). ปัญหา Bully ในโรงเรียน สถานศึกษา คืออะไร ทำไมปัญหานี้ยังคงคาราคาซังอยู่ใน สังคมไทย. สืบค้น 9 มกราคม 2565, จาก <https://www.sanook.com/campus/1399919>
- Peter Honey and Alan Mumford. (1992). รูปแบบการเรียนของผู้เรียนในมุมมองของทฤษฎีการเรียนรู้แบบ ประสบการณ์. *Executive Journal*, 31(1) 176.